

Učiteljski Tovariš.

List za šolo in dom.

Izhaja 1. in 15. dné vsakega meseca, in veljá za celo leto 2 gold. 50 kr.
za pol leta 1 gold. 30 kr.

Tečaj X.

V Ljubljani 1. marca 1870.

List 5.

Hrepenenje po dōmu.

Oj zvezde vé zlaté,
Oj zvezde vé ljubé,
Ko vaša luč z nebá
Prijazno mi migljá,
Se v sèrcu obudi
Spomín na lepe dní,
Ki kdaj mi tekli so
V domovji sprelepó.

Domá se veselil
Domá sem srečen bil,
Al' tukaj mi sercé
Od sreče nič ne vé, —
Med tujci tuj živím,
Po dōmu hrepením,
Ko dete hrepení
Po ljubi materi!

Pa to minulo je,
To zginilo je vse,
Pustiti mladolet
Sem moral kranjski svet,
Na tujem dosti dní
Že kranjski sin živí,
In Bog vé, če še kdaj
V svoj rojstni pride kraj?

Oj sèrčno še enkrat
Bi dom svoj videl rad,
Enkrat še staršem jaz
Bi gledal rad v obraz
Moje drobnó sercé
Želí od dné do dné:
Bog daj, da kmali spet
Jaz gledam kranjski svet!

Josip Cimperman.

Slovnica v ljudski šoli.

(Dalje.)

Slovnica se naj bolje uči z govorjenjem, pisanjem in branjem, in le po govorjenji, pisanji in branji posnemajo naj se naj pred le naj poglobitniša pravila ali vodila, in naj se učencem kažejo v naj krajših in lahko razumljivih stavkih. Po tem načelu osnovana je „Slovenska slovnica za pervence“.

Vvod kaže v naj potrebnših črticah glasje, to je, kako se posamne čerke, zlogi in besede izgovarjajo, kaj veljajo, kako se naglašajo ali povdarjajo itd.

Tu naj učitelj učencem prav kratko pa ljubeznjivo razlaga, da je jezik ali govor drag dar, ki ga je človek prejel iz stvarnikove roke, — da je jezik, ki se govori v domači hiši (ki ga govori kak národ), materni (národni) jezik, — s katerim se človek (národ) izobražuje. Naš materni jezik je slovenski (slovenščina), in izhaja iz splošnega slovanskega jezika (jugoslovenskega, ruskega, češkega, in poljskega.) Kdor se nauči lepega književnega slovenskega jezika (tako, kakor se piše in bere v naj boljših slovenskih spisih in knjigah), razumé naj več tudi splošni slovanski jezik. Slovenski jezik ima 25 glasov, ki jih zaznamujemo s čerkami. Čerke jim pravimo zato, ker so ljudje iz prva pisali z rezami in čertami. Perve slovenske čerke sta redno v abecedo sestavila slovanska blagovestnika, Ciril in Metodij. Tej abecedi se je reklo sploh slovenska azbuka ali glagolica, pozneje pa cirilica, katero še dan danes pišejo vzhodni Sloveni; drugi pa rabijo latinico. Slovnica (gramatika) ali nauk, kako se jezik lika in izobraža, se razdeljuje v besedoslovje (etimologijo) ali nauk o posamnih besedah, v stavkoslovje (sintakso) ali, kako se besede v stavkih vežejo, da so stavki ušesom prijetni in sploh razločni in umévni — in v pravopisje (ortografijo) ali nauk, kako se besede s pravimi čerkami pišejo, in ktera ločila ali znamenja se stavijo v stavkih.

Pri vvodu naj učitelj učence vadi, da dobro razločijo samoglasnike, soglasnike, zloge in besede, — kateri samoglasniki se izgovarjajo ozko (e, i), kateri široko (a, o, u), — kateri soglasniki so ozki (c, č, j, lj, nj, š, ž), kateri široki (b, d, f, g, h, k, l, m, n, r, s, t, v, z), kateri so mehki (b, d, g, j, l, m, n, r, v, z, ž), kateri so terdi (c, č, f, h, k, p, s, š, t).

Dalje naj učitelj v mnogih živih vajah na tabli učencem kaže korenike in rastlike, koren, deblo in obrazila in zložene besede. O naglasu ali povdarku pa pervencem ni treba veliko praviti, ker je slovenski jezik tako gibčen in svoboden, da se naglas sploh ne dá vstanoviti; učencem naj se naglas kaže le pri dvoumnih besedah. (Pomočna knjiga v teh vajah bodi učitelju Janežičeva „Slovenska slovnica“, četerti popravljeni natis).

Po kateri verstí naj se učencem kažejo govorni razpoli, so učitelji zeló navskriž misli; vendar se jih naj več združuje

tako, da naj se govorni razpoli pervencem kažejo po naravni poti, kakor se učenci vadijo misliti in govoriti. Ta pot pa je v slovenskem jeziku drugačna, kakor pri drugih jezikih. „Slovenska slovnica za pervence“ ima po dobro prevdarjeni poti govorne raspole v tej le versti: 1. samostavnik, 2. zaimek, 3. pridevnik, 4. števnik, 5. glagol, 6. predlog, 7. prislov, 8. veznik, 9. medmet.

(Dalje prih.)

Zemljepisje v ljudski šoli.

(Dalje.)

b) Spodnje Slovenske gorice.

Pri goraji Radgoni pa se vzdigajo radgonske gorice, ki gredo od tod jugo-vzhodno med ščavniško dolino in murskim poljem soravno z Muro in se v murskem polju kaki 2 milji od Radgone znižajo; Police $\frac{1}{4}$ JZ. od Radgone so 1060' $\square$ visoke, Rožni vrh $1\frac{1}{2}$ JJV. od Radgone, na južni strani Kapele je 919' $\square$ visok.

Slovenske gorice so za nemškimi tlami, ki so med korskimi planinami in Muro, naj rodovitnejša štiriska tla, in so s svojo različenostjo in menjavo pripravna za vse pridelke. Na senčnih straneh so gozdi, na solčnih višinah vinogradi, po znožnih zavetjih sadje, v dolinah travniki, na vzdignjenih ravninah njive.

IV. Pohorje.

Kakor ime kaže, je Pohorje, to je pogorje, podolgasta gora, ki se razteguje v glavni čerti od zahoda proti vzhodu od vtoka Meže v Dravo do Vindenave pri Mariboru, kakih 9 milj daleč. Pohorska sredina je 4000' visoka, široka planota, nad katero se naj više kope le malo povzdigajo. Srednja širokost Pohorja je $3\frac{1}{2}$ milje; naj večja od Stranic pri Konjicah do iztoka Velke, Brezju nasproti. K Dravi odpada polagoma in le kraj Drave so včasih nagli propadi, ki njeno strugo stiskajo. Celó prijazno pa odpada na jugovzhodno stran, kjer na svojem znožju rodi naj boljša štiriska vina; le nad Zrečami severozahodno od Konjic in sv. Lenartom pod Turjakom je Pohorje združeno z Dravo-Savskim pogorjem.

Vsega Pohorja je 13 $\square$ milj, to bi dalo, kakor pravi nek pisatelj, malo kneževino, ki more za svojo potrebo se z

vsem oskerbeti, naj si bo železo ali sad, ali vino ali krasna steklenica, v kateri ga serkaš.

Meja pa je Pohorju na severni strani Drava od iztoka Meže do Lembaha pri Mariboru; na zahodu, jugu in vzhodu pa dela mejo polokrožna črta, ki gre z Mežo in Mislinjo nazaj do svetega Lenarta pod Turjakom, odtod pa s cesto čez Vitanje, Konjice, Slovenjo Bistrico, Hoče, odtod s srenjsko cesto čez Razvanje in Ratvanje v Lempah.

Vsega Pohorja sta dve tretjini z lesom pokriti, 100ti del s tersjem, 11ti del z njivami, 16ti del s travniki, 9ti del s pašami, le kaka dva odstotka sta nerodivna. (Dalje prih.)

Kako naj se v šoli „Drugo Berilo“ obdeljuje.

Govoril *Fr. Govekar* pri učiteljskem zboru 28. sept. preteč. l. v Ljubljani.

(Dalje in konec.)

Razdelki o „naravopisji in prirodnoslovji“ ponujajo učitelju lepo priliko, da zbuja svoje učence k pazljivosti v naravi, ter tako obrača njih oko, uho in vadi notranja čutila. Tu so vaje (34) „svet“, (35) „zvezde“, (36 do 42, 43) letni časi“, (57) „svetloba in gorkota“, (62) „zrak“, (67) „dež“, „sneg“ in „toča“, (68) „elektrika“, ktere si tako rekoč roke podajajo. Dalje pride (88) „živalstvo“, (116) „rastlinstvo“, (137) „rudstvo“ in druge. Pri teh vajah naj učitelj učencem kaže, kaj je na zemlji in njene prikazni, in vse, kar jim je treba vediti o spremenjavi dneva in noči, letnih časov, kakor tudi one prikazni, ktere so v ožji zvezi z nebesom. Ravno tako naj učitelj razlaga svojim učencem oživljajočo in ohranjajočo svetlobo in gorkoto, zrak po električnih prikaznih, kakor tudi razpusljljivo moč vode i. t. d. Posebno jasen in določen pa naj bode nauk o zvezdoznanstvu, da si učenci prisvojé, kar jim je potrebno vediti o tem, in da umejo koledar ali pratiko, pa tudi, da zatirajo pri prostem ljudstvu predsodke in vraže, ki izvirajo naj več iz nevednosti. Učitelj naj ne pozabi, da izvzemši nekaj delov fizične in matematične geografije, spada veliki del ljudski šoli, da je nauk popolnoma; vender naj pa nika s tem svojih učencov preveč ne terpinči in dragega časa ne zgublja. Tudi naj pri tem učitelj učencem pové, da je vse to le delo roke mojstrove, nikakor pa še njegova podoba.

Pri živalstvu naj učitelj učencem kaže različna plemena domačih in tujih živali, kakor tudi plavajočih in letečih tic, njih redivna, premikalna in branilna orodja; tudi naj jim pové, kaj koristi ali škoduje ta ali una žival. Bolj popolnoma naj bode nauk pri domačih živalih in tudi tukaj zadostuje natančno in jasno popisovanje le ene živali tistega plemena. Pri tem razdelku naj učitelj tudi učencem pové, kako se živali zlahkajo, dobro kermijo itd. Tudi o boleznih in zdravlilih pri domačih živalih naj kaj pové.

Rastlinstvo se mora posebno previdno obravnavati. Učitelj naj učencem pred vsem kaže tiste rastline, ki so pri domačem gospodarstvu in pri kupčiji posebno imenitne, kakor tudi koristne in škodljive, in ktere so gledé umetnosti in obertnije posebno važne. Pri tej priliki naj učitelj tudi kaže učencem kaj o zemljiščinih lastnostih, da vedó, kako se more žito s sadeži kolobariti ali verstiti, da zemlja prinaša več dobička. Pové naj učitelj kaj o drenaži, pa tudi kako se presuha zemljišča gnojé ali močijo. Kaže naj, kako gnoj pospešuje rodovitnost in pomnožuje pridelke, in naj pripoveduje, kako naj se z gnojem in gnojnico modro ravná, da gnojne moči ne izhlapé itd. Napeljuje naj jih tudi na to, da bodo poznali nove sadeže ali kupčijske rastline. Pové naj, da se gospodarstvo boljša z mnogo klajo, ker potem se tudi lahko več živine redí, od te se pa zopet več gnoja prideljuje; kjer je pa dovolj dobrega gnoja, tam pa je gospodarstvo na trdnih in dobrih nogah. Tudi naj učitelj kaj pové od naj bolj navadnih strojev ali mašin, s kterimi se poljska dela veliko hitreje, bolje in lažje opravljajo, kjer se več zernja prihrani, in se živina manj terpinči itd., p.: oralo, rešilnik, sejalnico, mlatilnico, kosilnico, osipalnico, lušivnico, reporeznico, škoporeznico, pinjo itd. Tako učitelj spolnuje važno nalogo v národni šoli in učencem na vse strani koristi. Pri razdelku „rudstvo“ naj učitelj učencem kaže, kako pridni in delalni so ljudje pri obertnji. Tù ima učitelj za splošni nauk obilno in mičnega gradiva, kajti ne le to, kar človeku narava daje za njegove potrebe, ampak tudi to, kaj more človek storiti, da pridobljene pridelke koristno rabi. Se vé, da more učitelj pri takih obravnavah ozirati se na krajne razmere. Znano je, da je nauk v enem kraju od drugega različen, kakor ravno nanesó okoliščine, ktere naj se nikar ne prezirajo, bodi si gledé reči, v kteri ste si dve enako

podobni, ali kar je treba učitelju tukaj ali tam pridjati ali nadomestiti. Pri naravopisnih in prirodoslovnih vajah naj učitelj na to gleda, da se učencem odpira spomin in prava zavednost, da vidijo znamenja božje mogočnosti, modrosti in ljubezni, in da potem v velikanskem stvarjenji po vrednosti male kakor velike stvari cenijo.

Zemljepisni oddelek učitelj vadi učence že pri „Abecedniku“ z kazavnim podukom; v „Pervem Berilu“ se ta nauk nadaljuje v tej meri, kar je za učence na tej stopnji glede njih skušenj primerno, ter se končava v „Drugem Berilu“ pri štev. 79, 80, 143, 144, 145, 146, 148, 149, 150, 152, 158, 159, 160 in drugih. Za ljudsko šolo zadostuje, da učitelj učence soznanja z okolico in domovino, da jim pové naj važniše čertice od zemljine podobe, njene velikosti, tek in njeno razmero k solncu in luni. Kaže naj jim naj imenitniše dežele, mesta, vode, gore in reke, pridelke in prebivalce. Evropo naj jim kaže po njenih mejah, gorah, vodah, deželah, pridelkah, kakor tudi njena poglavitna, trgovska ali kupčijska mesta. Od drugih delov sveta pa naj bode nauk manj obširen. Da pa bodo učenci vse to lahko in prav razumeli, naj jih podučujejo počasi od znanega do neznanega, od bližnjega do daljnega, po velikosti, podobi in lastnosti. Naj jih tedaj koj z začetka pelje pod prosto nebo, ter naj jim kaže, da, ako se opoldne z obrazom proti solncu obernejo, imajo pred seboj južni ali topli, za herbtom severni ali merzli, na levi pa vzhodni, na desni pa zahodni kraj; pové naj jim, da se tako lega in meja kake dežele ali kakega kraja določi. Na zemljevidu naj jim kaže naj prvo njih rojstni kraj, potem njih okolico itd., da se tako polagoma pa tudi prav natančno soznanjajo s svojo domačo deželo. Narisa naj potem učitelj na šolsko tablo njih rojstni kraj z okolico vred, ter naj učence napeljuje, da potem to na svojih tablicah ponarisajo. Večkrat se bode potem veselil, videti učence iz šole gredoče, kako pazno na svoj načert gledajo, ter pomanjkljive ceste, hribe i. t. d. sami nadomestujejo. Ko tedaj učitelj tako učencem razkaže bližnje kraje, lahko bode potem tudi o daljnih deželah, gorah, vodah itd. kaj govoril in učencem v spomin vtisnil. Za tem, ko učenci svoj rojstni kraj z okolico vred, njih domačo deželo, dobro poznajo, naj jim učitelj pové, da je domača dežela le en del velike der-

žave Avstrije, h kateri se štejejo še druge dežele (148. — 149. vaja); kaže naj dalje, da je pa Avstrija zopet en del Evrope, Evropa pa del znanih peterih delov sveta. Vse to naj jim pokaže na kakem globusu ali zemljekrogu, ali na planokroglah, da tako njih duh gleda od domačega in bližnjega v daljavo. Da pa ne bode ta nauk preveč suhoparen in dolgočasen, naj ga učitelj združuje z zgodovino, prirodoznanstvom, z naukom od obertnije ali tehnologijo; tako je ta nauk jasen, mikaven in spodbuden in vedno bolj popolnoma. Pri zemljepisnem poduku naj učitelj učencem prav živo kaže moč, modrost in dobroto stvarnikovo, kateri je tako dobrotno naselil zemljo z različnimi prebivalci. Opominja naj jih, da bodo pridni, ter naj jih spodbuja k ljubezni do svojega rojstnega kraja, domače dežele in splošne domovine, pa tudi k ljubezni in vdanosti do vladarja in postave.

Pri „zgodovini“ naj učitelj na to gleda, da bode ves nauk segal bolj v serce, zato naj se nikar ne prizadeva, da bi učencem spomin preveč obkladal z mnogimi dejanji, imeni; ali števili. Taka enostranska množina nima zavoljo svoje puhlobe nikakoršnega obstanka, ter je brez vsega vpliva in koristi, ako bi si tudi učenci od vsega simtertje kaj zapomnili. Zgodovina razodeva v vsem le božje vladarstvo, in je tudi prava učiteljica v življenji, oznanovalka resnobnih resnic, ter šola ljudoznanstva in kreposti. O splošni zgodovini naj učitelj gledé neizmerne gradiva učence le nekoliko soznanja s pregledom naj imenitniših ljudstev, z njih slučaji in dogodbami, kateri se vsled mogočnega, imenitnega in stalnega vtisa in veljave vedno blišče. Obilnost in mnogoverstnost gradiva naj bo tukaj učitelju merodajavno kazalo, kaj in koliko naj o tem porabi za učence. O domači zgodovini naj pa bode poduk, kolikor mogoče, obširen, natančen in popolnoma. Učitelj naj si prizadeva, da bode vse prav živo, priserčno, priprosto in mikavno razkladal, da tako v nježnih otročjih srcih ljubezen do domovine in vladarja, k zadovoljnosti do obstoječih naprav in postav navdušuje, ter jih spodbuja k vzajemni delavnosti na srečo in blagor ožje in splošne domovine. Tako se njih npravna razsodnost vedno bolj in bolj izobražuje, njih občutki za pravo, žlahtno in v resnici imenitno oživé in žlahtné, ter se vterjuje misel na Boga in njegovo vladarstvo. Napeljuje naj potem učitelj učence, da mu tudi na njegova vprašanja kaj več od-

govarjajo, kakor samo v prostih stavkih, da se vadijo govoriti in razsodno misliti. Včasih naj učitelj tudi porabi kak zgodovinski odlomek za spisne ali pravopisne naloge, da si učenci vse bolj pojasnijo in v spomin vtisnejo. Povestnica kaže nam Boga, kateri po svoji modrosti in dobroti dela in dejanja posamesnih ljudi kakor tudi skupnih narodov modro vlada in vodi, zmago pospeši in dá pa vselej le pravičnemu, dobremu in svetemu. Da se pa bode tudi krščanski in pobožni čut z naukom združeval, naj pripušča dejanja in dela človeške po vzrokih in vseh višjemu vodstvo, ter naj človeške slabosti kakor senco pri luči primerja.

Zgodovino brez zemljevida podučevati, pa bi se le po lanu plavalo; da je nauk mičen, naj ga tedaj združuje z zemljepisjem. Zgodovinskega jedra je v „Drugem Berilu“ več vaj. Pri zemljepišnem poduku učitelj učencem kaže družino kakor središče državljanskega življenja, tu pa naj jim kaže cerkev ko središče verskega življenja.

Da pa bomo učitelji mogli vse to obširno polje uspešno obdelovati, potrebno je, da imamo zato potrebne pripomočke. Zato je želeti, da bi možje, kateri imajo o tem določno besedo, že skoraj kaj več storili, nego nas zmeraj s praznimi tolažili odpravljali. Mi učitelji umemo svojo nalogo, ter smo tudi pripravljeni svoje dolžnosti zvesto spolnovati; naj bi jih tudi drugi že skoraj spolnili do nas učiteljev!

Stari in mladi Slovenec.

Smag - posmaga.

O. Smaglŭ adj. fuscus; cf. posmagŭ m., posmaga f. cibi genus, placenta, frustum panis; serb. smagnuti obfuscari, cupere.

S. Omenjam tega le, ker ste sklepali s tem nekda iz briz. spom. vŭzmazi stsl. vŭ usmazê in vuzmaztve stsl. usmazŭ istvê intemperantia, kar je Kopitar razlagal e phrasi germanica: ŭz der mâze extra modum τὸ ἐκμετρον, Metelko pa iz u privativum in zmaštvo (zmaštvo iz zmaga, snaštvo iz snaga, in ubog, aima culamitas), toraj uzмага, zmaštvo.

Smykati.

O. Smyčā in smykajā se, tudi smučati-čā-čiši repere (cf. smokū serpens) smycati-ajā trahere, smykū fides, smyčikū-činikū fidicen.

S. Nsl. pišete: presmeknoti pertransire, veje smukati, smuknoti currere schlüpfen, na smuk sprungweise, smučko lubricum, smuka schleifbahn, schlitten, smicati se lubricare; serb. smucati, prismucati se repere; v drugem pomenu rus. smyknuti mit dem geigenbogen streichen, polj. smyczek fidelbogen.

Smêlū.

O. Iz smêti, smêjati, in celo sūmêjati-smêjā-ješi-listvovati audere, kar nsl.

S. Rabijo naj mi sploh smêlū adj. audax, smelee; smênije, smêlistvo audacia, smêlosti contumacia.

Snaga.

O. Profectus, opus, studium; snagota celeritas; cf. ser. snā lavari.

S. In v tem ser. pomenu je nsl. snaga munditia, ornatus, honor, snažni kakor polj. snažny mundus, snažiti condecorare; sicer slovansko pa je robur, vigor, snažan gnavus, sedulus.

Sničavū.

O. Curiosus, male sedulus; sničistvo luxuria, potius curiositas, cf. cinistue, znicistve fris.

S. Nsl. sničav keck, witzig; iz briz. spomink. razlaga Kop. in po njem Met. sničistvo (Vorwitz) iz sničji, in to iz sničav, snica (der vorwitzige Vogel, die Meise) parus, avicula moribus et habitu curiosissima!

Sokačī.

O. Sokačī m. — čij, — aličij coquus, sokali — lūkū — ličina — činica coquina, sokalinica, soknica culina, — fortasse a secundo: rad. sek (sēkā).

S. Skalec se imenuje slov. mesar, toraj sekalec ali sokalec; a ne iz sokū?

O. Sokū je stsl. a) sucus, condimentum, coctile, cibus, sočinū adj. suci, sočivo lens, legumen, sočivica; b) je sokū (zok) accusator, sočiti indicare, sočība mala opinio, detractio, calumnia; cf. ser. sač sequi.

S. Nsl. je: a) sok sucus, sočivo legumen, sočivje legumina, faseolus; b) obsok indago, serb. sok delator, testis, česk.

calumniator, sočba calumnia, sočiti, bulg. soči (cf. nsl. sačiti-zasačiti).

Sopsti.

O. Tudi sopti-sopa-peši, sopati-plja-lješi tibia canere, recte flare, cf. sapati-aja-aješi stertere; od tod a) s o p l i m. s o p ê l i f. tibia, cithara, canalis; sopiči tibicen; b) s o p l i m. fons saliens, forte mucus, res viscosa, sopohü gluten apum, sopolistvo viscositas.

S. Sopsti, s o p ê t i anhelare, sapa halitus, hrov. sopsti sugere, rus. sopêti exire (de aqua, vapore, fumo), toraj stsl. sopuhü siphon (čes. sopouch luftloch), sopuha fuligo, sopohü-otü scaturigo, canalis; serb. sopolj, sopolina; čes. polj. sopol nasentropfen, eiszapfen; stsl. s o p a š i k a proboscis (pri slonu) itd.

Sporü.

O. Sporü adj. uber, -inü abundans, sporina-ryni abundantia, sporište ubertas, sporo abunde.

S. Sporno nsl. modice; sicer v vseh slovanskih spor-en, sporyj, spirnyj uber, fecundus, prodigus, pa tudi zlasti polj. spory et uber et parcus, sporija parsimonia (cf. šparati), sporinja frugalitas.

Spêti.

O. Spêti, spêjati - spêja - ješi, spêšiti - ša - šiši proficere, properare, — se; cf. gr. σπεύδειν ser. sphāj augeri.

S. Spêhü, spêšenje, s p ê š i v ü - šitelinü - šinikü - šinü alacer, s p ê l ü maturus, prêspêti superare; s p ê t i spem properare, dospeti venire, maturescere, spehati se itd.

Sroka.

O. S r o k a punctum, linea, momentum temporis, rus. stroka rad. strük pungere, genuina vocabuli forma fortasse strüka.

S. Mar ne iz r o k ü m. praestitutum tempus, kar nsl. rok terminus, omen, fatum (cf. rok - rek, fatum - fari)?

Stava.

O. Stati - stanä - neši, stanäti - nä - neši, stajati - staja - ješi, stojati - ja - iši; stavati - vaja, - viti - vlja - viši, - vljati - jaja — so znani glagoli.

S. Poberem naj le iz njih nektare več ali manj navadne oblike: stava articulus, stavü compages, pondus, statera, bulg.

stavü statura, stavilo (mêrila; stavila) statera, -linü commendatitius p. pisanije - no; — lič magistratus genus; stavici-vecü scutella; stado grex, staditi se congregari, stadniku pastor; staj adv. statim (cf. s -daj), staj m. mansio, stajniža stabulum; stalostü fortitudo, stalü adj. fortis; stanica cohors; stanovitü adj. potens, certus, immobilis p. muž; — vînikü fundator; stanü nsl. nachtlager, wohnung, stand; je od stanü, er ist vom adel; stanükü conventus, stanjaninü caupo; stasü f. regio pastorum, serb. stas statura, gorostas gigas; statije, statüčinü conspicuus; staja f. casa, stabulum, aula, nsl. staja, platz des viehes auf der weide, staje pl. der abgetheilte stand des viehes; serb. staja hospitium; stojilo, stojalo — jalište; stojalinü adj. basis, — jatelinü stativus, stanovinü stabilis itd.

Steg-ostegü.

O. Steg rad. a) tegere, ostegü vestis (toga), nastegny sandalium; b) globulis iungere.

S. Stogle pl. stifte an den schuhschnüren, stoglej ligula, stogla lori genus; s tem se vjema stog, stožer.

O. Stogü p. pšenice acervus; stožerü ali stežerü m. cardo, meta, orbita; stožerü collare.

S. Stog nsl. horreum harpfe, heuschober; stog hrov. stoga pertica: debel, močan in rogovilast kol, na kterege se seno in žito sklada; neukreten kot stog; stožiti sich bäumen: konj se stoži; stožanje thürstock; serb. stožaj kar stežaj, stožer, stožar cardo, vrata na stežaj odpreti angelweit, rus. na stêži; stožernik je hrov. celo cardinalis ecc. rom.

Stlati.

O. Stelja-lješi; steli f. lectus, stelja f. tectum (unterlage der dachdecke, zimmerdecke); stlübü i stlüpü, stoborü columna, turris; stlüpje-rije columnae; stluba ali stolba scala, stlupici columella, stlubinikü-pînikü stylita; stolü thronus, sella, scamnum.

S. Nsl. stlati; podstoli črevlji, hrov. postol calceus, postolar t. j. čevljar; stolbeh (stolbüh) strebepfeiler, stub (stolb) gradus, stolbec gestell für ein lämpchen, stelba; stolp, hrov. stupica scala, čes. sloup (cf. nsl. poslopje); stober se glasi nsl. steber columna, trabs; stol, kar nsl., drugim Slovanom miza; stolici thronus, p. nsl. mavrica je stolec Božji.

Kdaj je naj boljši čas, cepiče rezati?

Nekteri menijo, da je naj ugodnejši čas za rezanje cepičev meseca svečana, drugi meseca decembra, kar tudi mi mislimo, da je pravo, ker skušnja javno določuje, da meseca decembra vrezani cepiči veliko krepkeje ženejo, kot ti meseca svečana vrezani, gotovo je tudi, da prvi so pred mrazom popolnoma ohranjeni, ker lahko jih v senčnem kraju v zemljo zabijemo, vtaknemo in z slamo ali z smerečjem pokrijemo, če je treba. Ti meseca svečana še na drevesu bivajoči cepiči pa lahko v prav hudi zimi pozebejo; dalje tudi to velja, da cepiči meseca decembra vrezani pozneje poženejo, kar je gotovo dobro. Cepič namreč mora imeti tako rekoče hram redivnih tvarin, in moramo ga ločiti od drevesa o času, ko je življenje v drevesu prestalo in to je o času, ko je drevo zgubilo perje, katero je gotovo pravi organ upodobovanja (assimilation). Korenina drevesa vzame z mokroto neorganske redivne tvarine iz zemlje, jih pelje po deblu, vejah v perje, kjer se ti redivni soki še le popolnoma spremenijo. Perje je torej kraj ali delavnica, v kateri se iz zemlje prišedši še sirovi redivni sok spremeni v pravi živni sok. Tu se snuje posebno močic i. t. d. v zvezi z drugimi tvarinami, kateri z zdruzimi organičnimi stvarmi se vedno navzdol pomika in razne snove rastlin stori. Te snove imajo namen, v prihodnji rasti biti rastopljene z ogelnokislo vodo, katero je rastlina po koreninah povžila in tako služivna v hrano rastlin. Po tem takem je mogoče, da zimski popki, o času, ko še ni perja, katerega še ne more sirovi redivni sok povžiti, poženejo, in če se to novo perje tako popolnoma stori, to je, da perje ne raste več, tako je njegova delavnost za napravo takih snov naj močnejša, in odneha proti jeseni, in prestane ko mraz zimski stori, da odpade. Kolikor časa še ostane gorko, saj 4 stopinje R. po odpadu perja, se lahko določi, da v rastlini je še vedno nekako življenje, in tudi mraz zimski še le nekako uniči življenje za nekoliko časa in ravno ta čas je, v katerem drevo počiva naj ugodnejše za narezanje cepičev, da je v njih ohranjen sok založni. Ze omenjene lastnosti storijo, da take cepiče lahko dalj časa hranimo brez škode, in ko že cepimo, ni se nam treba bati, da bodo hitro pognali in lahko na mrazu terpeli.

(Po „Gosp. listu.“)

Otroški vertec.

Kraljev naslednik, učencev tovarš.

Cesarjevič Rudolf s cesarjevičino Gizelo sta dala pred kratkim, kakor peštanske novice pišejo, pri neki družbinski zabavi, kjer so bili povabljeni tudi njih prijatelji in prijateljice, lep zgled nježne prijaznosti in ljubavi.

Se vé, da so vsi nazoči po dvorski šegi carjeviču skazovali čast, in ga torej imenovali „njih kraljeva visokost“.

Pri južini in sploh pri veselicah je bil mlad kraljevič v družbi svojih verstnikov, malo, da ne rečemo, prav židane volje, in je med drugim rekel: „Moji dragi prijatelji! nikar me ne kličite „njih visokost“, jaz sedaj nisem kraljevič naslednik, ampak vaš tovarš; le prijatelji se morejo prav veselo in odkritoserčno zabavljati“.

Povabljeni nazoči zlahtni mladi gospodje, so na tako prostodušnost blagega kraljeviča gromovito zaklicali: „Eljen“! „živio“! Zarad tega lepega značaja rahločutnosti svojega sina so se tudi njih ces. kralj. veličanstvo Franjo Josip, ko se jim je to naznanilo, jako radovali. — Blagor ljudstvu, koje ima take kraljeviče in takega vladarja, ki govori: „Le vladar srečnih podložnih tudi sebe šteje srečnega“.

Šabot.

Še nekaj od Ressel-a.

Slavni **Jožef Ressel** (o katerem govori zadnji „Tov.“ v dnevniku slovenskega učitelja), je rojen Čeh (patrija Bohemus); rojen je bil v mestu Chrudim na Češkem.

Ogled po šolskem svetu.

Iz Šmarskega okraja pri Celji. (*Okrajni šolski svet; učiteljski zbor.*) Udje okrajnega šolskega sveta so: iz med duhovstva čast. g. dekan Ivanec, iz učiteljstva g. Brinšek, g. Skaza kot predsednik, g. Nagi, g. Jagodič, g. Ferlinec in g. Grabler iz Ponikve. Veselo je za učitelje, da imajo domače prednike, od katerih upamo naj boljšega vspeha.

Zborovali smo 29. januarja t. l. v Šmarji pod predsedstvom g. oglednika Krajnca, vsi učitelji omenjenega kraja. Gospod ogled. se ozira na pretečena leta, in pravi, da učiteljski zbori niso bili to,

kar bi bili morali biti, in niso kaj pomagali. Bili so nevslišani glasovi. Marsikteri učitelj je prav marljivo in pridno izvrševal naložena vprašanja, ali ni se oziralo na tako delo, in tudi ne na sklepe; želja se ni uresničila. To naj bo po novi šolski postavi drugače. Kar se spozná, da je pomanjkljivega in potrebnega, kar se sklene, naj vikši pretehtajo in poterdijo. Le tako bodo dobili učit. zbori svojo veljavo in življenje. Učiteljem so se naloge določile, in tako jih je več izdelalo eno in tisto vprašanje. Jaz pa bi rekel, da naj si vsaki prostovoljno izbere snovo ali temo o tej ali uni reči, kakor se mu zdí dobro in potrebno. Naloge naj bodo proste. Učitelji, posebno mladi, naj si s čitanjem pedagogičnih knjig in šolskih časopisov obeh jezikov nabirajo in množijo potrebne véde. Tihostanja ni; kdor ne napreduje, zaostaja. Priporočam, da bi se osnovala okrajna šolska knjižnica. Nazoči učitelji pravijo, da v sedanjem času to ni mogoče, ker učitelji od svojih lastnih žuljev ne morejo kaj darovati; drugega vira in pomoči pa še ne vemo.

Šole se bodo prestrojile. Vsaki razred bode imel tri razdelke, vsaki razdelek dva skupka, vsaki skupek letne tečaje. Učitelj pa naj vendar na to gleda, da bode svoje učence po različnosti primerno na vsaki stopnji razdelil, da jih ne bode imel na eni premalo, na drugi pa preveč. Težko bode tedaj, kako bi učitelj ravnal, da bi pri tolikih stopnjah svoje učence zmirom koristno in z napetim duhom ohranoval. Učitelj naj za vsaki teden naprej premisli, kaj bode prednašal; naj si učno snovo od lahkega do težkega vravnava in naj ima tako rekoč učni dnevnik. Uk naj si tako razdeljuje, da težji nauki, kateri dušnim močem več truda prizadevajo, pridejo v prvih urah na versto; učitelji naj se tedaj terdno ravna po urorazdelniku šolskega reda. Učitelj naj šolske nauke, kolikor mogoče, véže in edini. Tako obsega n. pr. slovnikiški uk ne samo golo slovnico, ampak kazalni poduk, gladko, lepoplasno umno čitanje, pravopis in spisje. Lepo in igraje napreduje uk, kjer se tako podučuje. Berilne vaje so same rebrovje; učitelj naj jih s mesom obleče, lepo upodobi in oživlja. Samo čitanje berilnih vaj eden za drugim je prazno. Otroci naj se v lepih besednih izrazih vadijo pripovedovati, kar je priprava k spisju, tako jim bo berilo kaj hasnilo. Vse naj se pa tudi, kolikor je mogoče, kaže v podobah. Vsaka šola naj ima za to potrebna učna sredstva, podobe živalstva, rastlinstva, rudstva, zemljevide itd. Pri živalstvu naj se otroci vadijo, da so usmiljeni do živali. Kjer že ni takih učnih sredstev, bode že preskerbel krajni šolski svét, ki bode začel delati. Pričujoči učitelji pa dvomijo nad darežljivostjo krajnih svétov. Otroci naj ponavljajo in povejo, kako se besede v stavku pišejo, da se tako uče pravopisja.

Za spisje naj imajo otroci zato primerne knjižice, v ktere izdelane spise snažno in lepo pišejo. Vbijanje slovnikiških pravil je mehanizem. Učitelji se spominjajo zasluženega rajnkega Šelanderja, kateri je tako svoje „Sprachlehre“ obdeloval. Vse drugo je prazno klatenje, le vaje, to je pravo. So učitelji, ki rečejo: Jaz sem pa le po taki poti učence tudi do namenjenega kraja privodil, in gladko so mi odgo-

varjali pri spraševanju; ali, ljubi moj, če se pa tak učni način pregleda, kako medel je!

Števili naj se, kakor nam kažejo naše izverstne pomočne knjige, ne pa dolgočasno in enolično, p.: Štej ti, zdaj pa ti, itd., ampak naloge v prašanih otrokom primerne naj se dajejo, ktere se strinjajo z otroško pametjo in z njih okrožjem. Učitelj naj ima lepih, kratkočasnih in zanimivih številskih nalog na izbero. Sipati jih more tako rekoč po šoli, se vé, z lepim čistim govorom in ne preveč po domače; drugače je nauk dolgočasen, otroci so nemirni in ne pazijo. Učitelj ne sme biti v šoli malomislec in malogovoren. Po govorjenju v šoli se šolski mož naj hitreje spozná. Komur ni prirojeno, da bi bil zgovoren, naj se tega marljivo vadi v pomočnih knjigah. Kar zadeva lepopisje, ni ravno treba za to posebne ure, ampak tirja naj se, da vse, kar učenci pišejo, tudi lepo pišejo. Ko učitelj razloži posamesne pismenke, mora pisanje združevati z vajami v spisju. Napačno pa ni, če učitelj za zgled predpis na tablo napiše, da ga učenci dobro pregledajo in, kolikor mogoče, tudi tako prepisujejo. Učitelj naj tedaj sam premišljuje, kako bi njegov nauk imel več vspeha in napredka. Kar tiče povestnico, imamo v berilnih vajah priliko, da otrokom razkladamo dogodke, umetnosti in znajdbe itd. Učitelj naj učencem kaže slavna ljudstva in osebe, ktere so se odlikovale za svoj kraj in národ, ter naj jim njihove lepe zglede na serce polaga; kaže naj, da je vdanost do vladarja, do prednikov podlaga občenega blagostanja. Človek, ki ne spolnuje ne božje, ne deželske postave, pride v kazen in sramoto. Učitelj naj vpraša: Otroci, kako se bode te vi vedeli, da bode te Bogu dopadljivi, da bode te vedno mirno in srečno živeli? — Tako naj učitelj v otroških srcih zbuja ljubezen do Boga in sploh do vikših. Tudi sadjereja, bčelarstvo, sviloreja naj se kolikor mogoče uči, kakor tudi petje vadi. Veliko bi se še pogovorili, pravijo učitelji, ali časa ni več; jutri je nedelja, in vsaki more biti pri svojih orglah. — Če ti bode, „Tovars“, po volji, ti bodem še znanprej naše zборе naznanjal, se vé, le v kratkem;*) sedaj pa srečno, moj ljubi „Tovars“! J. Ž.

Iz Černomlja. Slavna c. k. vlada je 12. februarja t. l. „Pravila učiteljskega društva v Černomlju“**) poterdila. Osnovano društvo bo imelo tedaj svoj prvi zbor 3. marca t. l. ob 10. uri dopoldne v čertem razredu glavne šole v Černomlju. Na dnevni red pride:

1. Kaj je vzrok, da učitelj, ako je še tako marljiv, ne more pri svojih učencih doseči tistega napredka, ktereга želi, — zlasti v našem šolskem okraji, — in kako bi se temu nekoliko pomagalo.

2. Kako naj bi se obdelovala Praprotnikova „Slovnica za pervence“ v posamesnih razredih, in koliko učilnih ur naj bi se obrnilo na teden v ta namen?

3. Posamni nasvetje društvenikov.

4. Volitev odbora.

*) Vam bodedo prav hvalečni za to! Sploh želimo, da bi se naši bratje na Štajerskem, Koroškem, Primorskem i. t. d. večkrat zglaševali v našem listu. Edinimo se! Vredn.

**) Pravila ta prinese „Tov.“ drugopot. Vredn.

Iz Ljubljane. Za učilne pomočke v pripraviških šolah se je po ministerskem ukazu tako le odločilo: za Spodnjo Avstrijsko 1500 gold., za Zgornjo Avstrijsko 400, za Salcburško 200, za Tirolsko 1200, za Voralbersko 400, za Štajersko 800, za Koroško 400, za Kranjsko 400; tako tudi za Terst in Istrijo, za Gorico in Gradiško povsod po 400 gold.; za Dalmacijo 800, za Češko 3500, za Marsko 1000, za Šlesko 800, za Bukovino 400, za Galicijo 3000 gl.

— Darilo s 4000 gold., ki je došlo po oporoki c. kr. dvornega svetnika bar. Pflügelna deželi kranjski, je gosp. deželni predsednik pl. Conrad razdelil tako: 1) knjigarnicam učiteljskim, ki so ob enem tudi knjigarnice ljudskih šol v Postojni, Vipavi, Škofjiloki, Černomlji in Kranju vsaki po 60 gold.; 2) knjigarnici učiteljskega društva v Ljubljani 100 gld.; 3) podpornemu zalugu revnih gimnazijskih učencev v Ljubljani in Novem mestu in pa real-kinih učencev vsakemu po 200 gold.; 4) ljudskim šolam: v Horjulu, Šentjurju pri Šmarji, v Dolu, na Berdu, Zagorju, na Kerki, v Kerškem, na Raki, v Čermošnici, Žužemberku, Semiču, Kočevji, Ribnici, Hrenovcah, Senožečah, Starem tergu pri Ložu, Logatcu, Teržiču, Žabnici in v Radolici — vsaki po 50 gold., — 5) protestantski šoli v Ljubljani 300 gold.; 6) varovalnici malih otrok 400 gold.; 7) bolnišnici v Novem mestu 500 gold.; 8) bolnišnicam v Postojni, Kranji in Kamniku vsaki po 200 gold.; 9) bolnišnici otroški v Ljubljani 200 gold.

— Kranjska hranilnica je zopet odperla svoje zaklade in je po svojem blagem čutu s 7.300 gold. takole obdarovala domače dobrotne naprave: ljubljanski ubožnici 2000 gold., — v podporo bolehnim, ki pridejo iz bolnišnice 300 gold., — šoli za male otroke 100 gold., — družbi v pomoč bolnim 100 gold., — ubogim šolskim otrokom za obleko 50 gold., — otrokom v mali šoli za božični kres 50 gold., — ubogemu dijaku iz Kranjskega v Gradcu za hrano 150 gold., ubogim gimnazijalcem v Ljubljani 400 gold., — v Novem mestu 200 gold., — v Kranju 100 gold., — ubogim realcem v Ljubljani 300 gold., — ubogim normalcem 200 gold., — mestni glavni šoli pri sv. Jakobu 150 gold., — šoli pri sv. Petru 25 gl., — v Ternovem 25 gold., — ljudskim šolam na Kranjskem za učne pomočke 1000 gold., — ubogim učenkam pri nunah v Ljubljani 300 gold., — v Loki 100 gold. — nedeljskim šolam na realki 200 gold., na normalki 100 gold., — na Šentjakobski 100 gold., — evang. šoli 100 gold., — filh. družbi 100 gold., — kat. družbi 50 gold., — mestu za gasilno orodje 1000 gold., — otroški bolnišnici 100 gold. Slava možem, ki se spominjajo dobrotnih deželnih naprav! (Vprašali bi le: Ali med udi hranilničnega društva ni nobenega, ki bi se spominjal naših društev — v pomoč vdovam in sirotam ljudskih učiteljev na Kranjskem in mladega učiteljskega društva za Kranjsko? — Upajmo tudi tukaj boljših časov!)

— Včeraj je bil tu napovedani shod odbornikov in tudi mnogo družabnikov učiteljskega društva za Kranjsko. O važnih pogovorih in sklepih tega shoda bode „Tov.“ drugopot obširneje govoril.